

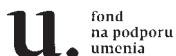
Gabriela Rothmayerová

AKO MLADNÚ MUŽI

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

© 2017 Gabriela Rothmayerová
Cover design © 2017 Ľubica Končeková
Slovak edition © 2017 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsst@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Vydanie knihy finančne podporil Fond na podporu umenia

a Literárny fond

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Gabriela Rothmayerová: Ako mladnú muží
Zodpovedná redaktorka Silvia Semaková
Obálku s použitím obrazu Záboja Bohuslava Kulhavého
Léda s vtákom (Pocta Klimtovi) spracovala Ľubica Končeková
Grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-000-0

Gabriela Rothmayerová

AKO MLADNÚ MUŽI

Túto knihu venujem svojej vnučke Eliške.

Každú knihu píšeme svojmu čitateľovi, nie každému.

A v každej knihe sme, aj keby sme písali
o betónovom dvorčeku.

Náš čitateľ pochopí. Každý nie. Lebo niekto má rád,
ak ho autor zauškuje, a niekto má rád, keď sa cíti príjemne
ako doma u mamy, kde to nemusí byť ideálne,
ale kde to pozná a kde sa mu to prihovára.

PRE ELIŠKU

Spod popola

Často sa mi sníva ten dvor plný studených orosených padaviek so zaschnutým vtáčim trusom, záhrada s kvitnúcim orgovánom na hrčavých starých haluziach, hriadka tuho voňajúcich tureckých klinčekov, pod orgovánom vyšľachtené fialky. A zemiačisko s neobyčajne peknými porcelánovo-bielymi kvietkami, v srdci ktorých svieti oranžový plamienok piestika.

Často sa mi sníva ten dvor a záhrada a dom. Všetko tu rastie, kvitne, vonia, dozrieva odrazu, bez ohľadu na ročné obdobie.

Ten dom plný Mantákov, Rusnákov, Maďarov a Slovákov.

Ten dom plný krikú a detí.

Vyzeral ako kohút na belavej sliepke.

Ten dom, vanilkovo žltá vila medzi lúkami a lesmi, patril kedysi pánovi Schifterovi. Nevie, ako prišiel k vile on, vyparil sa z nášho mesta ako rosa z ráno postriebrených lúk. Vraj sa pridal k Nemcom, po vojne ho odsunuli a on zakotvil vo Švajčiarsku, kde mu tamjší kraj pripomenul švajcerhausy roztrúsené v našej doline. Tak som to počúvala v detstve.

Do vily po ňom sa nastahovali chrchľúci baníci so zaprášenými pľúcami. Podchvíľou obliekali haviarske uniformy, brali do rúk tvrdé, ako sklo vyhladené palice, na ne kládli rakvu

a posledný raz pohojdali svojho druha, keď ho odnášali na vršok nad kostolom.

V banskej vile sme dostali pridelené štvorcové metre: málo a najhoršie, lebo to vymeriaval mamin brat. Bol úradník na správe baní a dával dobrý pozor, aby nevznikol dojem, že máme protekciu. Spolu s nami sa do vily nastahovali ďalšie štyri mnohohodetné rodiny: Kubalcovci, mali samé dcéry, dostali krásne metre, aj s presklenou verandou a zimnou záhradou v nej, klavírnym krídlom na pol izby a veľkou kúpeľňou. To bola učiteľská a čisto slovenská rodina. Žandár Angyal bol Maďar a Slatkovský, to boli Mantáci. S vôňou tureckých klinčekov, orgovánu a pivónií počujem susedu, ako sa prihovára mojej mame: „Frau Rodmajer, ha ta bós, bu gändze...“

Vila akoby vyrastala z hustých staroružových tureckých klinčekov, ktoré do zbláznenia voňali pod vanilkovým múrom. Tam ma zachytil fotografista: sedím na deke, okolo mňa zajačiky. Len tú vilu tam nevidno. Nemám ešte ani rok. Do vily ma priniesli ako sedemmesačnú. Mali ma priviezť, lenže som sa bratom a sestram vysypala z kočiarka, šlo sa k nám dobre z vršku.

Moja mama bola poriadne požehnaná medzi ženami – sedemkrát, ja som sa narodila ako šiesta. Raz chceli mamu významovať za to požehnanie, na MDŽ bývala na Vinnom dome slávnosť. Ženy mu hovorili Vinný dom, lebo haviari tam po šichte rúbali poldecáky a zapíjali ich pivom so sirupom. Vo Weinhouse bol výčap, reštaurácia, kaviareň a spoločenská sála s divadelnými doskami. Na tej slávnosti boli najprv reči, potom vystúpili školské deti so zborovou recitáciou a živými obrazmi, a potom predseda emenvé vyvolal mamu na pódium. Tam jej odovzdal červený karafiát s asparágusom a pripol Rad zaslúžilej matky. Mama to vôbec nečakala.

„Také dačo, ani me net,“ komentovala a dobre sa neprepadla od hanby, ešte aj ten karafiát stratila, keď schádzala po schodíkoch dolu k ľuďom!

Často sa mi sníva ten dom, môj domov so všetkými jeho vtedajšími obyvateľmi. Haviari, ale i žandár a učiteľ. Neskôr už

po baníkoch iba dve vdovy, jedna z nich moja mama. Presne vidím záclonu na okne a na záclone hru blikajúcich farebných sviečok na vianočnom stromčeku, šmýkam sa po zasneženom svahu a cítim v hrudi teplo. Mama je doma...

Môj otec mal robotu, ktorá sa považuje za najťažší trest. Bol ako Ježiš, teda tiež tesár, ale banský. Asi tak v Kristových rokoch v bani ochorel. Ja sa na neho pamätám už len ako na invalidného dôchodcu. Bol stále ešte fešák, aj mu chlapi to invalidné závideli. Privyrábal si tak, že chodil v haviarskej uniforme nosiť nebožtíkov na poslednej ceste. Za geld šiel potom na pivo a poldeci, podperený si sadol na drúky pred štôľňou, kde sa fáralo, chlapi ho zdavili Glück auf, Jóži báči! a otec si spieval: *Už som dost' pracoval pre teba hriešnika. Pôjdem, pôjdem do Jeruzalema, tam ma ukrižuje to židovské plemä.*

Nás bolo tolko, že sme sa nikdy nezmestili do žiadneho do-tazníka. Sedem detí, veď to je aj počítat' veľa, hovorievala moja mama. Koho Pán Boh miluje, toho krížom navštevuje. Nie dost', že nás Pán Boh tak miloval, že našu rodinu na deťoch po-žehnal, ešte aj inak nám preukázal milosť. Otec ochorel a na-koniec sa odobral. Zostala po ňom penzia 720 korún českoslo-venských a doma ešte ja, pätnásťročná, a päťročný brat.

Moja mama mi vravievala, že mám dvoch duchov, lebo som sa veľmi rada sama so sebou zhovárala. A ona vedela, prečo to hovorí! Zápasili vo mne tí duchovia, raz vyhrával ten racionál-nejší, solídny, ktorý vedel, čo chce. Ale veľmi často som stávala na krížnych cestách, a nebola si istá, či idem dobre.

Od útleho detstva som strážiła chorého otca. Nesluchal, po-vedala by moja mama. Nesmel napríklad fajčiť, a ja som neraz videla, ako sa zo zajačince kúdolí. Otec tam kľučal, prihadzoval do voňavej tmy čerstvé listy púpavy a spoza tých hrstí púpavy sa kúdolilo. Stávala som na priedomí pred vyrezávanou veran-dou, sledovala otca a žalovala mame: zase kúri! Detská psychi-ka stres spracúva po svojom a azda na odľahčenie si pomáha humorom – viem, že to tak bolo celkom nevedomky aj so mnou. A bola som aj zlostná, že ma takto zamestnávajú, keď mám omnoho dôležitejšiu robotu – lietať po lúkach, snoriť po lese a podobne. Ale s odstupom času vidím, že som bola aj

hrdá – ktorá z mojich rovesníčok vedela, čo urobiť, keď sa otec dusí?

Keď lapal po dychu, bolo treba zháňať sanitku. Utekať k susedom, tam mali telefón. Kým prišiel lekár, dívala som sa na otca a nevedela, čo s ním. Bola som nielen opatrovníčka chorého otca, ale aj kinderfräulein, mala som na starosti ešte aj najmladšieho brata. Keď otec zomrel, bolo to v marci, päťročný braček si hĺbil jamku na guľky a ja som videla v tej jamke kopu vody. Ako položíme otca do hrobu, veď aj tam bude voda, pomyslela som si, ale neplakala som.

„A to vás maminka nechala, aby jste měla takové starosti, vždyť jste byla tak malá,“ začudovala sa jedna doktorka, keď som jej rozprávala o svojom detstve.

No, nechala, niekto musel pracovať, postarať sa o nás.

Na svojho otca myslievam, počúvajúc o ľuďoch odsúdených na mnoho rokov v ťažkej robote v baniach. Nespravodlivo odsúdených. A ja sa môjho otca v duchu pýtam: za čo jeho odsúdili na doživotie! Na smrť?

Prečo práve on mal prácu, ktorá sa považuje za najkrutejší trest, a prečo je takto potrestaných ľudí väčšina? Bol polosirota, deda odviekli do prvej svetovej vojny, doma nechal ženu so šiestimi deťmi. A z vojny sa už nevrátil. Všetky deti sa vyučili remeslu, no nikdy nikto neskúmal, či v nich nedriemal skrytý talent. Každý zanechal na svete svoj príbeh, no ich osudom sa stala drina. Taká, ktorú dnes ľudia vnímajú ako trest. Lenže oni ju museli prijať ako život.

Mal silikózu pľúc – za tú sa dostávalo odškodné. Lenže keď zomrel, diagnózu niekto prehodnotil na tuberu. A nedostali sme nič, ani halier. Ba ešte nás aj začali hnať každý mesiac na röntgen. Mama podozrievala doktorov, že sa nechali podplatiť. Aj sa sťažovala. Najprv na okrese, tam nič nevybavila, potom napísala rovno do prezidentskej kancelárie. Tak a tak, sedem detí, muž chorý, teraz umrel, a oni mu odopreli tú „dobrú“ diagnózu. Podpísala sa ako Vdova a s pozdravom Svetu mier! poslala list do Prahy. Z prezidentskej kancelárie prišiel na okres príkaz vec vyšetriť. Tak sa začalo vyšetrovať. Jedného dňa k nám zavítal úradník s aktovkou.

„A vy čo? Čo vy robíte hanbu okresu?!“

Mama až onemela.

„No len no,“ pokračoval úradník. „Koľkokrát bol váš muž na liečení? V Kvetnici, aj na Prednej Hore? My to dobre vieme, my vieme. Koľko bol chorý? Pätnásť rokov? Koľko ráz v nemocnici? A ten kyslík, čo dostával? A to nič nestojí? No len no, no len no! Druhý raz dobre rozmýšľať! Druhý raz nevypisovať na prezidentskú kanceláriu!“

Mama bola bojovníčka, ale vtedy mávla rukou: „Na totom švece nehľadaj spravodlivosť a na tým druhým, tam už naj me šicke v ric caluju.“

Anatanta bola vlastná sestra mojej mamy. Osireli, keď mala moja mama šesť rokov, Anna sedem. A zostali ešte aj dvaja bratia, Feri a Jany. Dedo nestačil na štyri deti. Priviezol im z rusnákkej dediny Kojšov macochu. V kidliach a čiernu ako Cigánka. Taký bol potom aj ich nevlastný najmladší brat Laci. Macochu nevlastné deti nechceli. Strúhali jej hlavičky od zápaliok do melty. Vydržala. Tak sa brali z domu oni. No nie všetkým sa podarilo dobre sa vydať a oženiť. Pamätám si, ako mama hovorievala – Anne, tej panuje! Na rozdiel od mojej mamy, siedmimi deťmi požehnanej, s chorým mužom, bola Anna bezdetná a už dvojnásobná vdova. Tá má šťastie, hovorila mama, ešte aj tých chlopov si dobre vybrala, raz dva bolo po nich. Prvý, volal sa Frič, padol vo vojne, je pochovaný v spoločnom hrobe pri Strečne. Keď išiel na vojnu, ukradol vraj svojej mladej žene päťdesiat korún. Anna plakala, dedo ju utešoval: však sa ti možno nevráti. Dedo, všetci mu hovorili Ďuribáči, mal Anatantu zo všetkých detí najradšej: bola biela ako krieda a pehavá. Vlasy hrdzavé. Taká sa aj ťažko vydá, chlapi sa jej budú báť, mysleli si všetci – no a vidíš, vydala sa dva razy. Po Fričovi dostala aj odškodné. Také veľké peniaze, že ich vraj musela skryť pod tkané pokrovce na Hutnom. Bývala v domčeku pri rieke, vrby sa tam skláňali a máčali dlhé prúty vo víroch, voda bola vo výmolochoch hlboká, dalo sa kúpať ako v pulverku (tak sa u nás hovo-

rilo kúpalisku v Hnilci). Anna tam žila už s druhým mužom. Lakomá je, hovorila moja mama, no len počkaj, pánboh nie náhly, ale pamätlivý. A veru, pamätal aj na Annu. Pri mene peňazí v päťdesiatom treťom skoro o všetky prišla. V banke menili, ale kto priniesol ukryté z pančuchy, dostal iba istú čiastku. Moju mamu videli, že stojí pred bankou – lenže neniesla Anatantine peniaze spod pokrovca. Na výmenu si ju najal dajaký pán. Za pár korún. Dedo mojej mame nadával: Marika, a ty nevieš, čo tvoja povinnosť? Anne si mala pomôcť. Lenže mama sa nedala: a ja mám šesť detí (najmladší brat sa narodil oveľa neskôr), mne kto pomôže?

Za to sa potom sestry dlhé roky hnevali. Sedávali vedľa seba v kostole v lavici pod kazateľnicou, modlili sa otčenáš, vyzývali pánaboha, aby im odpustil, ako aj ony odpúšťajú svojim viníkom. A nepopustili. Neodpustili. Ani jedna, ani druhá. Až raz na emdážet, to už môj otec nežil a najmladší brat ešte nechodil do školy, vymyslela mama plán. Anatanta už druhý raz ovdovela, ale mala po mužovi peknú vdovskú penziu. Nie ako moja chudera mama. Anatanta si ešte na pohreb kúpila nový čierny flaušový kabát, o akom sa mojej mame ani snívať nemohlo a dala si šiť topánky korkáče, volali sa budapešťianky. Všetko má, nadávala mama. A s vami, sirotami, sa nepodelí. Dala mi vtedy na emdážet osem korún a poslala ma kúpiť primulku. So staršou sestrou nás potom vypravila gratulovať Anatante. Pamätám sa, ako sme stáli pri veľkej bráne s primulkou zabalenou do krepového papiera. Počuli sme zakrádové kroky, ktoré sa priblížili a potom vzdialili. Anatanta asi nakukla cez kľúčovú dierku, potom išla k oknu skontrolovať, kto to búcha. Nebola rada, že nás vidí, ale otvorila. Prísne si nás obzerala. Padajúce pančušky, zablatené šnurovacie topánky, kockované kabátiky. Vzala nás do kuchyne s bielym kredencom a sklami s vybrúsenými ružami. Posadila nás k stolu zakrytému naškrobeným vyšívaným obrusom, na ktorom bol bezfarebný igelit. Dostali sme kakao, čokoládový puding s piškótami a čerešňovým kompótom na stuhnutej kožke. Primulku v črepníku s ozdobným ružovým krepovým papierom položila Anatanta na parapetnú dosku. Hundrala, že načo jej bude. To ona nie na primul-

ku, povedala mama, keď sme jej o návšteve referovali. To ona sa bojí, že jej odteraz budete chodiť blato vláčiť. Ona je strašne čistotná, rajbe každý deň, práši, umýva, zametá, aj keď jej nikto nenavláči. Nemá sedem detí ako ja, tak môže byť čistotná. Treba priznať, moja mama jej závidela.

Ale mňa si Anatanta oblúbila, lebo som sa jej chcela podobáť. Mama bola podľa nej lahtikárka, nedbala na poriadky, robila všetko po svojom. Kritizovali ju, že nechodí do kostola? Môžu ma v riť bozať, odbila každého. Ani na poriadok až tak nedbala ako jej sestra.

Od Anatanty som sa naučila gruntovať. Každú sobotu som povynášala na dvor všetko, čo nebolo pribité. Prášila som pokrovce, deky, dečky, utierala prach z každej ryhy vyrezávaného nábytku. Vystružlikal ho mame Janybáči, stolár, ako svadobný dar. Umývala som linoleum, vlhkou handričkou biele dvojkrídlové dvere do veľkej izby, novinovým papierom som leštila zrkadlá, sidolom kľučky na oknách, na dverách i vodovodný kohútik. Vyspevovala som pritom: *Dedinka v údolí, srdce ma zabolí, keď na teba spomínam. Spomínam na teba stále, na tie prekrásne chvíle, ktoré sme strávili, lásku si slúbili, dievčatko roztomilé.*

Anatanta sa smiala z okna. Mala naondulovanú hlavu, husté, už zbelené vlasy som jej každú sobotu nakrúcala na drobné natáčky, kým som skončila robotu, vyschli. Upratovanie sa končilo vyumývaním váz a zaváraninových fliaš, naplňaním čerstvej vody a strihaním kvetov zo záhrady. Potom sa šlo na cintorín, Anatanta v mokasínkach, čiernej sukni a bielej blúzke niesla kvety na hrob báčikovi, ja v tepláčkoch môjmu otcovi. Mama na hroby chodila málokedy, Anna si môže dovoliť vyseďávať na cinteri, ja na to nemám kedy, ja mám sedem detí. A zase sme boli pri tom, že jej závidí.

Pred Vianocami si Anatanta kúpila kolekciu na stromček a my sme museli čokoládu sami variť i zabaliť. Nastrihali sme zlaté, strieborné, kobaltovo modré, purpurové i šalátovo zelené pozlátky, vystlali nimi formičky na medvedie labky, mama rozpustila nad parou margarín, zamiešala kakao, cukor, naliala

hmotu do formičiek, ešte do tekutej vložila ušká bielej cverny a dala do špajzu zastydnúť. Nepáčilo sa mi to. Chcela som aj ja zlatú podkovu a figúrky šišiek z horkej hladkej čokolády naplnené hustým bielym fondánovým krémom. Pýtaj si od Anny, keď ste tak zadobre, smiala sa mi mama. Anatanta vyrábala aj karamelové salónky, nič lepšie som odvtedy nejedla. My u nás doma sme balili do hodvábnych papierikov kockový cukor.

Ale stromček sme zato mali ozaj najkrajší. Vyberali sme ho s Anatantou, zababušené do šálov a štrikovaných čiapok, ruky sme si zohrievali pod pazuchami a niekedy, keď mi už zachádzalo za nechty, mi Anatanta povedala, nech si ich dám do úst a cmúľam. Bratia nám potom vyrúbali dvojmetrovú jedličku, duglasku, až po samú povalu. Joj, ale šumne pachla! Anatanta mala len takú malú, symbolickú, ako hovorila. Stavala ju na stolček zakrytý vyšívanou dečkou. A jednu, ešte menšiu, na báčikov hrob. Aj môjmu otcovi sme priniesli na Štedrý deň jedličku. Aj sme ju vyzdobili lametami a guľami, už pričmudnými od sviečok. Cintorín býval pod snehom, zvlnený hrbmi hrobov, Anatanta zametala krásnym flaušovým kabátom cestičku pomedzi ne. Pálili sme sviečky, plamienok sa vo vetre trepal, iba tak pofrkoval, až celkom vyhasol. Po sviečke zostala dierka v snehu. Pod cintorínom vyskakoval psisko, zúrivo myksľoval reťazou. Nemáchajte rukami, kričala na nás pani Piegerová. Ale keď pes vyskočil pri plote na môjho malého brata, ten sa tak zľakol, že zakričal: kistihand! Pes vedel iba po nemecky. Môj brat zas po nemecky len pozdraviť. To bol dôsledok vojny. Starší bratia hovorili najprv len po nemecky a cez vojnu ich mama preto musela skrývať. Jej bratranec Hans Ludvik, inak sa volal Dolínsky, sa pridala k Nemcom. Udával vraj, koho mohol. Keď prechádzal front, mama sa strašne bála, že nás kvôli tomu Hansovi Ludvikovi odsunú. Otca aj internovali, ale potom ho pustili. Výsledok celého toho strachu bol, že my, ďalšie, už povojnové deti, sme po nemecky hovoriť nesmeli, mama nedovolila.

Anatanta už nežije, zomrela osemdesiattriročná, pod snehovým vianočným hrbom je už aj moja mama, mne vonia na stole čečinový adventný veniec. Vetvičky nasekané z dánskej